

УДК 378.635.5(477.54):811.111

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ**Березнева І.М.**

Національна академія Національної гвардії України

Автентичні військово-технічні тексти є особливо складними для розуміння. Тому дана стаття присвячена науковій проблемі ефективного розвитку і подальшого вдосконалення умінь професійно-орієнтованого читання англійською мовою у майбутніх військових фахівців. У статті розглядаються основні види роботи з професійно-орієнтованими текстами на заняттях з іноземної мови. Наводяться стислі характеристики видів роботи з текстами та рекомендації щодо типів вправ з ними. Запропоновано комплекс вправ для роботи з оригінальними текстами за фахом, спрямованих на формування навичок читання (передтекстові вправи), а також на формування вмінь читання (післятекстові вправи) для курсантів військових університетів.

Ключові слова: професійно-орієнтоване читання, військовий технічний автентичний текст, ефективність навчання, передтекстові вправи, післятекстові вправи, мовні моделі.

Постановка проблеми. Виконання збройними силами України завдань на сучасному етапі тісно пов'язане з їх взаємодією із озброєними силами інших держав. Українські військово-службовці беруть активну участь в спільних навчаннях, роботі багатонаціональних штабів, інших видах міжнародного військового та військово-технічного співробітництва. Для цього їм потрібно володіти англійською мовою на професійному рівні, що є запорукою ефективного виконання службових завдань, зокрема, формуванню полікультурної компетенції, умінь і навичок співпраці з іноземними колегами, толерантності та комунікабельності. Усе вище зазначене може бути досягнутим завдяки навчанню та розвитку умінь читати, писати та спілкуватися іноземною мовою. Одним із основних способів вилучення інформації є читання, тому саме формування ефективного розвитку і подальшого вдосконалення умінь професійно-орієнтованого читання англійською мовою у майбутніх військових фахівців постійно перебуває в полі дослідження.

Аналіз актуальних досліджень. Слід зазначити, що проблема навчання іноземною мовою в різних галузях професійної комунікації піднімалася як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. У працях Й.М. Бермана, С.К. Фолмкіної, О.А. Обдалової та інших представників методичної науки розроблена система навчання читання в немовному виші. Особливості професійно-орієнтованого читання і система його навчання в немовному виші розкриті також у працях Л.П. Мосіної, Т.С. Серової, А.В. Добровольської, Н.В. Ульянової. Сьогодні спостерігається переорієнтація методичних досліджень на проблему підготовки курсантів до професійного спілкування в умовах «полікультурності» та «міждисциплінарності» знань і видів професійної діяльності. Це знаходить своє відображення в концепції про структуру комунікативної компетенції (документи, видані радою Європи).

З огляду на зазначене вище в нашій статті ми ставимо за мету розглянути особливості навчання читання військово-технічних текстів англійською мовою в умовах професійно-орієнтованої освіти, проаналізувати систему вправ, спрямовану на формування навичок та умінь читання військових і технічних текстів, а також специфіку військового тексту як об'єкта рецептивної комунікативної діяльності.

Мета статті полягає в узагальненні різних поглядів щодо ефективного розвитку і подальшого вдосконалення умінь професійно-орієнтованого читання англійською мовою у майбутніх військових фахівців.

Виклад основного матеріалу. Згідно з діючою програмою з іноземної мови, іноземна комунікативна компетенція військового фахівця передбачає володіння іноземною мовою як вторинним засобом письмового та усного спілкування в галузі військово-професійної діяльності. На основі вивчення й узагальнення досвіду викладання іноземної мови у військовому ВНЗ можна зробити висновок, що однією із головних цілей навчання під час підготовки військових спеціалістів є формування умінь та навичок професійно-орієнтованого читання іноземною мовою.

В зарубіжній так само як і у вітчизняній методикі існують різні підходи до класифікації видів читання залежно від того, що покладено в основу, психологічна складова чи педагогічні або методичні фактори. Наприклад, методична класифікація робить акцент на цільову установку та умови, які визначають умовно – мовленнєву діяльність, відповідно її основу складають навчальне читання та комунікативне читання. В основу класифікації видів комунікативного читання покладено конкретне комунікативне завдання та установка на ступінь повноти і точності вилучення інформації, які зумовлюють характер процесу читання. Така класифікація відображає ті види читання, якими користуються в реальній дійсності для отримання інформації: читання з вибіркоким вилученням інформації, читання з розумінням основного змісту, читання з повним розумінням тексту (пошукове, переглядове, ознайомлювальне, вивчаюче читання; scanning, skimming, reading for detailed comprehension). Для аспекту «читання» ці рівні передбачають розуміння текстів, побудованих на частотному мовному матеріалі повсякденного та професійного спілкування, а також розуміння статей та повідомлень на сучасну проблематику, автори яких займають особливу позицію чи висловлюють особливу точку зору [7, с. 231]. У процесі навчання іноземної мови в немовному виші цей вид читання отримав назву інформативного читання, а цільова установка та умови, які зумовлюють навчально-мовленнєву діяльність майбутніх спеціалістів, визначили низку специфічних ознак,

які притаманні професійно-орієнтованому читанню: підпорядкованість професійній діяльності, залежність від професійного тезауруса читача, виконання функцій професійного вербального письмового спілкування, скерованість на отримання професійно значущої інформації та припустиме використання отриманої інформації.

Очевидно, що забезпечення такого рівня можливо лише за умов удосконалення військової освіти і безпосередньо – англійської підготовки курсантів (слухачів) вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ). Удосконалення військової освіти повинно стосуватися методики викладання всіх видів англійської мовленнєвої діяльності: читання, письма, аудіювання, говоріння. При цьому особливе значення має методика формування англійської компетентності в читанні, адже читання є основним і найбільш доступним засобом отримання і обміну інформацією в сучасному інформаційному суспільстві. Автентичні військово-технічні тексти є особливо ускладненими для розуміння. Тому пропонується стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню та практичному вирішенню актуальної наукової проблеми – розвитку та вдосконаленню у майбутніх військових фахівців умінь професійно-орієнтованого читання англійською мовою. Зараз неможливо уявити кваліфікованого спеціаліста, в тому числі, військового фахівця в галузі інформаційних технологій, який би не цікавився новітніми досягненнями науки та техніки у своїй професійній сфері. Оскільки великий потік інформації надходить із закордонних джерел іноземною мовою, постає питання підготовки для Збройних сил спеціалістів з високою рівнем сформованості умінь профільного іншомовного читання, здатних оперативного орієнтуватися в іноземних джерелах інформації, систематизувати, інтерпретувати інформацію та використовувати її для вирішення професійних проблем.

Проте, спостереження за ходом навчання англійської мови та дані, отримані на іспитах з дисциплін «Англійська мова професійного призначення» у ВВНЗ, дозволили виявити низку протиріч:

- між потребою курсантів у спеціальних знаннях рідною мовою та можливістю поповнювати свої знання за рахунок текстів англійською мовою і успішно здійснювати самостійну професійну інформаційну діяльність;
- між недостатньою повнотою інформаційного тезаурусу курсантів і високою інформативною складністю та насиченістю професійно-значущих текстів англійською мовою;
- між зростаючим обсягом інформації, який вимагає постійного оновлення змісту текстів у навчальному процесі, умінь перенесення знань у професійну інформаційну діяльність і недостатньою розробленістю критеріїв відбору текстів для навчання, вилучення та опрацювання деяких видів спеціальної інформації.

Читання спеціальних текстів передбачає використання складних стратегій з чергуванням видів читання. Згідно з цим положенням, виділяються три головні підвиди інформативного читання – оцінювальне інформативне, привласнювальне інформативне, створювальне інформативне [1; 3; 4]. Перший підвид спрямований на розпізнавання значень і смислу тексту та спів-

ставлення їх з наявним знанням предметного змісту певного питання з метою оцінки повноти, новизни, оригінальності, важливості, корисності інформації, яка міститься в іншомовному тексті, та можливості її застосування в навчальній, науковій чи трудовій діяльності для вирішення поставленого завдання. Другий підвид супроводжується здійсненням різноманітних записів, в яких відображається незмінний зміст тексту, фіксація понять, необхідних для вирішення комунікативно-пізнавального завдання у формі ключових слів, тема-рематичних об'єднань як інформаційних одиниць, схем. Не менш важливим є й те, що записи дозволяють прослідкувати хід умовиводів того, хто навчається, в процесі прийняття смислового рішення, яке за своїми психологічними механізмами представляє його інтелектуальне рішення. Третій підвид передбачає, як правило, вторинне читання першоджерела та своїх записів з метою формування і формулювання власних думок (в усній чи письмовій формі) з приводу інформації, викладеної автором. Такий вид читання є читанням-діалогом з автором і готує читача до подальшого обміну інформацією в його продуктивній діяльності [2, с. 132].

Цілковито очевидно, що ефективність інформативного читання і, відповідно, результативність опосередкованого професійного діалогу між текстом і читачем, між читачем і автором залежать від сформованості специфічних інтерактивних умінь комплексного іншомовного професійно-орієнтованого читання. Дослідження такого виду мовленнєвої діяльності як читання з точки зору когнітивного підходу дозволяє визначити, що в процесі цієї діяльності читач використовує два види знань – декларативні та процедурні, які складають концептуальну систему особистості. Навчання професійно-орієнтованого іншомовного читання повинно будуватися з урахуванням специфічних психологічних особливостей цього виду мовленнєвої діяльності, до яких дослідники (І.О. Зимня), відносять її психологічний предметний зміст, психологічні механізми мовлення, структурну організацію діяльності читання.

В основу процесу формування навичок та умінь професійно-орієнтованого іншомовного читання військово-технічних текстів покладена система вправ, яка згідно з критерієм комунікативної спрямованості, включає підсистеми мовних, умовно-мовленневих, а також мовленневих вправ, кожна з яких складається з набору необхідних типів, видів та підвидів вправ, які виконуються в такій дидактично визначеній послідовності і в такій кількості, які враховують етапи та особливості формування рецептивних навичок і вмінь у їх взаємодії. Розробка системи вправ здійснювалась на основі таких принципів, як науковість, комунікативна спрямованість, взаємозумовленість, послідовність, доступність вправ, повторюваність мовного матеріалу та мовленневих дій.

Таким чином, лексичні вправи включають два підвиди: 1) вправи на опанування операцій та дій з пасивним словником-мінімумом (термінами, термінологічними словосполученнями, дієсловами); 2) вправи на базі операцій та дій з потенційним словником. Граматичні вправи поділяються на підвиди, які відрізняються виконуваними операціями та діями з різними граматичними засо-

бами: 1) вправи на основі операцій і дій з різними типами іменникових груп; 2) вправи на основі операцій і дій з лексичними засобами зв'язності; 3) вправи на основі операцій і дій з показниками початку та кінця іменникової групи; 4) вправи на основі операцій і дій з особовими формами дієслова-присудка та безособовими формами інфінітива і дієприслівника; 5) вправи на основі операцій і дій із синтаксичною структурою речення. Вид структурно-композиційних вправ включає 11 підвидів вправ, які передбачають дії, покладені в основу одинадцяти простих структурно-композиційних навичок.

Комунікативно-пізнавальні завдання проблемного характеру діляться на два види: 1) вправи на формування простих умінь читання в одному виді читання; 2) вправи на формування складних умінь читання в декількох видах читання. Згідно з видами навчально-мовленнєвої діяльності курсантів, у цій системі вправ також були виділені три типи вправ: ознайомлювально-тренувальні, тренувальні та пошукові. Як приклад завдання, яке ми пропонуємо виконати курсантам третього курсу військового інституту телекомунікацій та інформатизації наприкінці вивчення курсу англійської мови спеціального призначення, як таке, що сприяє комплексному формуванню та перевірці зазначених у статті умінь, розглянемо підготовку реферату на тему: *Future of Information Technologies in the Armed Forces*. Курсанти повинні обрати більш вузьку тему відповідно до своїх професійних інтересів, пов'язаних, наприклад, з підготовкою курсової роботи, проектної чи лабораторної роботи тощо. Враховуючи умови навчальної ситуації, встановлюється об'єм реферату, котрий може не перевищувати 1600-2000 слів. Для написання реферату курсантам необхідно відібрати мінімум три різних за жанром автентичних джерел іноземною мовою: статті в наукових та технічних журналах, брошури, доповіді, довідкові матеріали різного характеру, навчальні посібники, документація, яка стосується галузі технічного призначення, рекламні матеріали тощо. Припускається використання як друкованих, так і Інтернет публікацій. Обсяг одного відібраного джерела не повинен бути меншим 1000 слів.

На першому етапі виконання завдання курсантам необхідно застосувати стратегії оцінювання, тобто, в процесі пошуку співставити смисловий зміст текстів, що відбираються, з наявним знанням предметного змісту питання, оцінити важливість, корисність, новизну інформації, яка міститься в іноземному тексті, та можливості її використання у своїй роботі відповідно до поставленого завдання.

Список літератури:

1. Берман И. М. Методика обучения английскому языку в неязыковом вузе / И. М. Берман. – М.: Просвещение, 1970. – 234 с.
2. Лагодинский А. С. Методика формирования у курсантов (слушателей) высших военных учебных заведений англоязычной компетентности в чтении // Молодой ученый. – 2014. – № 1. – С. 545-550.
3. Ульянова Н. В. Военный текст как объект профессионально-ориентированного иноязычного чтения / Н. В. Ульянова // Известия ТулГУ. Серия: Гуманитарные науки, 2009. – Вып. 2. – С. 284-289.
4. Common European Framework of Reference for Language Learning, Teaching, Assessment. – Council of Europe: Cambridge University Press, 2001. – 260 p.
5. Brown D. Teaching by Principles. An Interactive Approach to Language Pedagogy / D. Brown. – NY: Pearson Education, Inc, 2007. – 576 p.

На другому етапі відбувається привласнення інформації у вигляді, який подається автором. Цей процес може супроводжуватися різними записами, в яких відображається незмінний зміст тексту, або виділенням професійно-значущої інформації в самому тексті з метою її подальшого використання.

Третій етап пов'язаний власне зі створенням нового власного логічно зв'язного продукту, де на першому місці – необхідність формування та формулювання своїх думок з приводу інформації, викладеної авторами. Цей етап готує читача до взаємодії з іншими учасниками професійного спілкування, оскільки може завершитися не лише представленням свого продукту у вигляді реферату, але й усним виступом перед широким загалом.

Результати дослідного навчання підтверджують ефективність запропонованої системи вправ для навчання професійно-орієнтованого іноземного читання спеціальних текстів під час підготовки військових спеціалістів. Перспективи подальшого дослідження можуть бути пов'язані з організацією навчання професійно-орієнтованого іноземного читання військових текстів під час підготовки не лише військових спеціалістів, а й офіцерів Збройних сил України, які навчаються в ад'юнктурі. Особливої уваги та вивчення вимагають питання використання комп'ютерних технологій, технологій навчання у співпраці з предметними фахівцями, проблема організації самостійної роботи курсантів під час навчання читання.

Висновки та пропозиції. Виходячи з того, що читання є одним із основних способів вилучення інформації, тому саме формування ефективного розвитку і подальшого вдосконалення умінь професійно-орієнтованого читання англійською мовою у майбутніх військових фахівців є найважливішою задачею науковців. Отже, в основу процесу формування навичок та умінь професійно-орієнтованого іноземного читання військово-технічних текстів слід покладати систему вправ, яка згідно з критерієм комунікативної спрямованості, має включати підсистеми мовних, умовно-мовленнєвих, а також мовленнєвих вправ, кожна з яких має складатися з набору необхідних типів, видів та підвидів вправ, які виконуються в такій дидактично визначеній послідовності і в такій кількості, які враховують етапи та особливості формування рецептивних навичок і вмінь у їх взаємодії. Таким чином, розроблена на основі таких принципів, як взаємозумовленість, послідовність, доступність, повторюваність мовного матеріалу та мовленнєвих дій, система вправ буде сприяти ефективному розвитку і подальшому вдосконаленню умінь професійно-орієнтованого читання англійською мовою у майбутніх військових фахівців.

6. Harmer J. How to Teach English / J. Harmer. – Oxford: Pearson Longman, 2008. – 290 p.
7. Harmer J. The Practice of English Language Teaching / J. Harmer. – NY: Longman, 2000. – 298 p.
8. Nation I. S. P. Teaching and Learning Vocabulary / I.S. P. Nation. – Boston: Heinle & Heinle Publishers, 1990. – 278 p.
9. Siedlhofer B. Summary Judgements: Perspectives on Reading and Writing / B. Siedlhofer // Reading in a Foreign Language. – 1990. – № 6 (2). – P. 413–424.
10. Smith F. Understanding Reading. A Psycholinguistic Analysis of Reading and Learning to Read / F. Smith. – NY: Holt, Rinehart and Winston, Inc. , 1971. – 239 p.

Березнева І.Н.

Национальная академия Национальной гвардии Украины

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ЧТЕНИЯ

Аннотация

Аутентичные военно-технические тексты являются особо сложными для понимания. Потому данная статья посвящена научной проблеме эффективного развития и усовершенствования умений профессионально-ориентированного чтения на английском языке у будущих военных специалистов. В статье рассматриваются основные виды работы с профессионально-ориентированными текстами на занятиях по иностранному языку. Приводятся краткие характеристики видов работы с текстами и рекомендации относительно типов упражнений с ними. Предложен комплекс упражнений для работы с оригинальными текстами по специальности, направленных на формирование навыков чтения (предтекстовые упражнения), а также на формирование умений чтения (послетекстовые упражнения) для курсантов военных университетов.

Ключевые слова: профессионально-ориентированное чтение, военный технический аутентичный текст, эффективность обучения, предтекстовые упражнения, послетекстовые упражнения, языковые модели.

Berezneva I.M.

National Academy of the National Guard of Ukraine

SKILLS DEVELOPMENT PROFESSIONALLY-ORIENTED READING

Summary

Authentic military and technical texts present a great difficulty for the readers. That's why the article is devoted to the scientific problem of effective development and improvement of skills of professionally-oriented reading in English in the future military experts. The article gives the analysis of the basic methods of working with the texts for specific purposes oriented at foreign language classes. Short descriptions of types of working with the texts are given and relevant tasks and exercises are discussed. A complex of exercises for work with original scientific texts by profession aimed at reading skills formation (pre-text exercises), and the formation of reading skills (post-text exercises) for students of technical universities are developed.

Keywords: professionally-oriented reading, military technical authentic text, the effectiveness of training, texts for specific purposes, pre-text exercises, post-text exercises, language models.